

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI NUTQINI RIVOJLANTIRISH TAMOYILLARI

Sitora Hazratova Shavkat qizi

Navoiy viloyati Xatirchi tumani

2- umumiy o'rta ta'lim maktabi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Boshlang'ich maktabda nutqni rivojlantirish muammosi eng muhim vazifalardan biridir. Majoziy, sinonimlarga, qo'shimcha va tavsiflarga boy, bolalar nutqi bugungi kunda kam uchraydigan hodisadir. Bola uchun esa yaxshi nutq muvaffaqiyatli o'rganish va rivojlanishning kalitidir.

Afsuski, shuni ta'kidlash kerakki, ko'plab bolalar maktabga nutq darajasi past bo'lgan holda keladilar, gapni to'g'ri qurishni bilmaydilar, monolog gapirmaydilar, noto'g'ri talaffuz, keyin esa imlo bilan bog'liq suhbatda xatolarga yo'l qo'yadilar. Ko'pincha ularning nutqi qisqa, sayoz, tasvir va yorqinlikdan mahrum.

Har bir inson aniq va grammatik jihatdan to'g'ri gapirishni, o'ziga xos ovozga ega bo'lishni, o'z fikrini og'zaki va yozma ravishda ifoda etishni, o'z his-tuyg'ularini turli intonatsion vositalar bilan ifodalay olishni, nutq madaniyatini kuzatishni o'rganishi kerak. Demak, o'quvchilarni o'qitishning hozirgi bosqichidagi eng muhim vazifalardan biri nutq faoliyatini rivojlantirishdir.

Shuning uchun o'qituvchi oldida bolalarni so'zni his qilishga, gaplar tuzishga, matnni (mavzu, g'oya, tuzilish) tushunishga o'rgatish vazifasi turibdi. Bu muammoni faqat ona tili va o'qish savodxonligi darslarida emas, balki boshqa darslarda ham, sinfdan tashqari vaqtlarda ham hal qilish kerak.

Og'zaki va yozma nutq ko'nikmalari bolada ko'plab omillar ta'sirida shakllanadi. Shuning uchun bolalarning nutq faolligi, muloqot qilish, o'z fikrlarini ifoda etish uchun sharoit yaratish juda muhimdir. O'quvchilar nutqini turli til vositalari bilan boyitish, nutqdagi kamchiliklarni oldini olish va bartaraf etish, talaffuz me'yorlari va nutq vositalarini o'zlashtirishga alohida e'tibor qaratish lozim.

Nutqni rivojlantirish metodologiyasida innovatsion usullar va texnologiyalarni qo'llash samarali natijasini bergan. Ushbu usullar nutqni rivojlantirishning samarali vositalaridan biri bo'lib, o'quvchilarni o'qitishda yuqori muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi. Innovatsion usullar, texnologiyalar, texnikalar o'qituvchi tomonidan ham, bola tomonidan ham katta kuch talab etmaydi, bolalar nutqining rivojlanishini optimallashtiradi va shaxsning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi. Olingan ko'nikmalar bolalar tomonidan yaxshiroq o'zlashtirilishi va mustahkamlanishi uchun har qanday ma'lumotni bolalarga yetkazish usullarini o'zgartirish kerak. Innovatsion yondashuvning asosiy g'oyasi shundan iboratki, biz o'qituvchilar bolada tashabbuskorlik va tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirishimiz kerak. Bu nimani anglatadi? Bu materialni tayyor shaklda taklif qilmaslik, balki bolaga testlarni o'zi

bajarish va to'g'ri javobni tanlash imkoniyatini berishni anglatadi. Buning uchun biz nutqni rivojlantirishning kengroq vazifalariga rioya qilishimiz kerak:

- bolalar tashabbusini qo'llab-quvvatlash;
- ovozli nutqqa faol munosabat va qiziqishni shakllantirish;
- bolalarda so'zni aks ettirish va tajriba qilish qobiliyatini rivojlantirish

Ushbu muammolarni hal qilish nutqni rivojlantirishning innovatsion texnologiyalaridan foydalanishga yordam beradi:

- Muammoli o'rganish
- O'yin texnologiyalari
- Kompyuter texnologiyalari
- Loyiha usuli

Muammoli ta'lim bolalar bilan ishlashda muammoli nutqiy vaziyatlardan foydalangan holda, bolalarning eksperimental va qidiruv faoliyatida nutqni rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Men turli og'zaki didaktik o'yinlarda muammoli nutqiy vaziyatlardan foydalanaman (bolaning kattalar o'rnini egallashi va tajribaga tayangan holda o'z xulosalarini chiqarishga harakat qiladigan vaziyatlar). Muammolarni ko'rish qobiliyati uchun quyidagi vazifalar mavjud:

- "Dunyoga bironing ko'zi bilan qarang"
- "Boshqa qahramon nomidan hikoya tuzing"
- "Belgilangan yakundan foydalanib hikoya tuzing"
- "Bir element qancha qiymatga ega"
- "Obyektning iloji boricha ko'proq xususiyatlarini nomlang" va boshqalar.

3- sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligida berilgan "Tabiatni asraymiz" mavzusidagi darsda o'tkaziladigan "Yosh ekologlar" rolli o'yiniga misol: muzqaymoq yegan bolakay axlatni sezmay suvga tashlagan vaziyat o'ynaladi. Yosh ekologlar guruhi buni ko'radi. Ular vaziyatni qanday hal qilish muammosiga duch kelishmoqda?

O'yin texnologiyalari. Sinfda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda kommunikativ funktsiyani bajaradigan o'yin texnologiyalarini qo'llash samaradorligi tajribalardan ma'lum. O'yin yordami bilan bola aloqalarni o'rnatishni o'rganadi.

O'yin - muloqot, hamkorlik, jamoaning alohida shakli bo'lib, u bolaning qiziqishlari va imkoniyatlarini yuqori darajaga - fikrlash, ijodiy shaxs darajasiga olib chiqadi.

Shuningdek, o'qituvchi darsda turli xil o'yin shakllaridan foydalanishi mumkin: mashqlar, kulgili hikoyalar, chizmalar, ular yordamida o'quvchilar ma'lum bir o'yin vaziyati bilan tanishadilar. Nutqni rivojlantirish uchun krossvordlar, viktorinalar, boshqotirmalar va intellektual o'yinlar muhim ahamiyatga ega. O'yin texnologiyalari pedagogik texnologiyalarning tarkibiy qismidir.

Kompyuter texnologiyalari nutqni rivojlantirish uchun ham muhimdir, chunki ular ba'zi afzalliklarga ega: kompyuter ekranida ma'lumotlarni taqdim etish bolalarda

qiziqish, ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi. Ekranda nutqni rivojlantirish uchun rasmlar yoki syujet rasmlari taqdim etilishi mumkin.

AKTdan foydalangan holda izchil nutqni rivojlantirish uchun ish variantlari.

Sozlardan rasm boyicha, sxema boyicha, tayanch so'zlarga ko'ra gaplar tuzish

- Savollar bo'yicha matn, hikoya tuzish;

- Berilgan boshlanish, rasm va kalit so'zlarga ko'ra hikoya tuzish.

- Berilgan matn, rasmlar va kalit so'zlar asosida hikoyaning boshlanishini o'ylab ko'ring.

- Rasmlar bo'yicha insho

- Nutqni yaratish

Loyiha usuli. Bu usul maktab o'quvchilarida nafaqat ijodiy fikrlash, mustaqillik va jamoada ishlash qobiliyatini rivojlantirishga, balki nutqni rivojlantirishga ham hissa qo'shadi, ya'ni. o'quvchilarda o'quv jarayonida samarali ijtimoiy va intellektual o'zaro ta'sirlar asosiga ega bo'lgan bir qator muloqot qobiliyatlarini shakllantiradi, ular orasida:

- so'rash qobiliyati (boshqa o'quvchilarning nuqtai nazarini bilish, ma'lumot yoki harakat usullari "tanqisligi" sharoitida o'qituvchiga so'rov yuborish);

- ovozni boshqarish qobiliyati (aniq gapirish, ovoz balandligini vaziyatga qarab sozlash, hamma eshita oladigan tarzda gapirish);

- o'z nuqtai nazarini ifoda etish qobiliyati (har kim o'z fikrini shakllantirishi, uni aql bilan isbotlashi aniq);

- muzokaralar olib borish qobiliyati (eng to'g'ri, oqilona, o'ziga xos qarorni tanlash, xayrixoh muhitda fikr yuritish)

Nutq odobi bo'yicha mashqlar

Nutqni rivojlantirish bo'yicha ishning ajralmas qismi - bu nutq odobi bo'yicha mashqlar (bu ish nutqni rivojlantiradi, to'g'ri kalitda muloqot qilishni o'rgatadi, xushmuomalalik, xushmuomalalik, odamlar bilan muloqot qilish qobiliyati kabi xarakter xususiyatlarini shakllantiradi. maktabda, ko'chada, jamoat joylarida o'zini tutish madaniyatini oshirish)

Nutq odobi o'quvchilar nutqini rivojlantirishning ajralmas qismidir.

Nutq odobi ko'nikmalarini shakllantirish nutqni rivojlantirishning ajralmas qismidir. Bolaning maktabga kelgan birinchi kunidanoq nutqni kundalik muloqotda zarur bo'lgan va salomlashish, minnatdorchilik bildirish va hokazolarga xizmat qiluvchi shunday til vositalari bilan boyitish vazifasini qo'yish kerak.

Shu maqsadda ko'ngilochar mashqlar bajariladi: "Iborani tugating" – Saida xushmuomala qiz u kattalarni uchratganda gapiradi ... (salom). - Issiq so'zdan hatto muz ham eriydi ... (rahmat). - ..."Yaxshi gap bilan ilon inidan chiqar, yomon gap bilan pichoq qinidan... (meni kechiring, iltimos).

Kichik yoshdagi o'quvchilar nutqiga nutq odobi formulalarini kiritish nafaqat ularning faol so'z boyligini boyitadi, balki nutqqa e'tiborli, o'ylangan munosabatni, muayyan vaziyatga mos keladigan til vositalarini tanlash qobiliyatini tarbiyalaydi.

Nutq odob-axloq qoidalariga ega bo'lish tengdoshlar bilan to'g'ri munosabatlarning shartidir.

Bolalar uchun she'rlar, topishmoqlar, til o'girish, sanoq olmoshlari, krossvordlar o'quvchilar nutqini, tafakkurini, xotirasini rivojlantirish uchun ajoyib asos bo'lib xizmat qiladi.

Shunday qilib, yuqorida aytilganlarning barchasini umumlashtirib, shuni ta'kidlash mumkinki, yangi yondashuvlar, texnologiya usullari bolalar nutqini rivojlantirishga, bolalarni qisqa nutqdan ozod qilishga yordam beradi, bu esa o'z navbatida shaxsning har tomonlama rivojlanishiga olib keladi.